

HANDELINGEN

18:1-19:7

Paulus' bediening in Korinthe en Efeze, met bijzondere aandacht voor Apollos, de doop en de Heilige Geest.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/handelingen/18-1-19-7

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Van Athene naar Korinthe	2 min	4
2	Korinthe als handelscentrum	2 min	4
3	De verdorven cultuur van Korinthe	3 min	5
4	Problemen in de Korinthische gemeente	2 min	6
5	Priscilla, Aquila en Paulus	3 min	8
6	Claudius verdrijft de Joden uit Rome	2 min	9
7	De gevolgen voor de gemeente in Rome	3 min	10
8	Prediking en verzet in de synagoge	3 min	11
9	Bekeringen en bemoediging in Korinthe	2 min	14
10	De brieven aan de Thessalonicenzen	4 min	15
11	Paulus voor de rechterstoel van Gallio	4 min	17
12	De raadselachtige mishandeling van Sosthenes	2 min	20
13	De nazireeërgelofte uitgelegd	4 min	21
14	Paulus' gelofte en zijn lange haar	2 min	23

15	Via Efeze en Jeruzalem naar Antiochië	3 min	24
16	De derde zendingsreis en Apollos	3 min	26
17	Wat Apollos nog niet wist	3 min	28
18	Apollos en de verdeeldheid in Korinthe	4 min	29
19	Paulus ontmoet twaalf discipelen in Efeze	2 min	31
20	De onvolledige kennis van de discipelen	2 min	32
21	Het ontvangen van de Heilige Geest	3 min	33
22	Johannesdoop en christelijke doop	2 min	35
23	Dopen in de naam van Jezus	5 min	36
24	Kinderdoop, herdoop en de wederdopers	4 min	38
	Om verder te lezen		40

1

Van Athene naar Korinthe

Laten we nu naar Handelingen hoofdstuk 18 gaan. Vanwege het gevaar dat hijzelf in Berea liep, aangewakkerd door de Joden die uit Thessalonica waren gekomen, moest Paulus Berea alleen verlaten en naar Athene gaan. Hij had zijn metgezellen Silas en Timotheüs in Berea achtergelaten, kennelijk om die mensen na zijn vertrek te helpen dienen, en hij ging alleen naar Athene. Ik denk dat hij zich daar een beetje eenzaam voelde. Via boodschappers drong hij er bij Timotheüs en Silas op aan om snel naar hem toe te komen, zo spoedig mogelijk.

Hij had niet veel succes in Athene. Hij voerde enkele gesprekken op de markt. Hij sprak in de synagoge. We lezen niet dat daar veel vrucht werd gedragen. Hij sprak uitvoerig op de Areopagus en kreeg daar ook niet veel bekeerlingen. Misschien waren er zelfs helemaal geen bekeerlingen. Er waren enkele mensen die voor hem openstonden. Een paar mensen wilden meer horen, en er worden maar een paar namen genoemd, van mensen over wie we verder niets weten. In de Bijbel wordt niet vermeld dat er in Athene een gemeente werd gesticht. Het kan zijn dat maar twee of drie mensen werkelijk welwillend tegenover het Evangelie stonden, en misschien waren zelfs zij niet bekeerd. We lezen niet dat Paulus daar iemand doopte of een gemeente stichtte. Dus trekt hij verder naar Korinthe.

2

Korinthe als handelscentrum

Als je naar je kaart kijkt, ligt Korinthe net iets naar het westen, op een heel smalle landengte. Het Griekse schiereiland loopt daar uit in een punt, en daar ligt deze heel smalle landengte die het onderste deel van het schiereiland met het Griekse vasteland verbindt. Het onderste gedeelte heet de Peloponnesos, en boven de landengte ligt het vasteland van Griekenland. Op dat heel smalle punt ligt Korinthe. Het is, of was, de hoofdstad van Achaje, het zuidelijke gebied van Griekenland.

De landengte was zo smal dat schepen die van de Egeïsche Zee naar de Adriatische Zee wilden varen, of andersom, dus in westelijke of oostelijke richting, vaak hun goederen uitlaadden en zowel die goederen als het schip zelf over deze landengte vervoerden. Aan de andere kant brachten ze het schip dan weer in het water. Dat deden ze liever dan helemaal om de zuidpunt van de Peloponnesos heen te varen. Het water daar beneden was heel onstuimig en de vaart was heel gevaarlijk. Als je om die zuidpunt van het schiereiland heen voer, zette je werkelijk je leven op het spel. Daarom was het de moeite waard om de lading van het schip te halen en die over de landengte te dragen, hoewel dat heel veel gedoe was. Aan de andere kant kon men dan een ander schip nemen, of men kon een kleiner vaartuig over de landengte dragen.

Dat betekende dat er veel handel over de landengte liep waar Korinthe lag. Door juist dit kenmerk lag de stad in het middelpunt van de handel tussen oost en west, maar ook van de handel tussen noord en zuid. Het was namelijk de enige plaats waar mensen van het Griekse vasteland doorheen moesten om het onderste gedeelte te bereiken. Het was daar als het kruispunt van alle handel, en het was een heel machtige en rijke stad.

3

De verdorven cultuur van Korinthe

Het was ook een heel verdorven stad. Korinthe stond in de Griekse wereld bekend als een heel verdorven stad. De Korintheïers stonden erom bekend dat ze zich sterk overgaven aan dronkenschap en ontucht. Er stond in Korinthe zelfs een tempel voor Aphrodite, de godin van de liefde, waar duizend prostituees als priesteressen dienden. Wanneer de priesteressen van je godsdienst prostituees zijn, is het duidelijk dat er in die samenleving geen stigma rust op ontucht.

Voor degenen onder ons die in het Westen zijn opgegroeid in een tijd waarin het christendom invloed heeft gehad, is het een beetje moeilijk om mensen te begrijpen die vinden dat er zelfs niet het geringste verkeers is aan ontucht. We hebben nu jongere generaties die de neiging hebben er zo over te denken, omdat de invloed van het christendom in de westerse beschaving aanzienlijk is afgenomen. Nu hebben we

jongere mensen die er geen enkel besef van hebben dat ontucht verkeerd is. Ze denken gewoon: wat doe je voor je plezier wanneer je samen bent met iemand die je leuk vindt? Dan heb je seks.

Voor ons, oudere mensen die onder grotere christelijke invloed zijn opgegroeid, is dat moeilijk te bevatten. Want eerlijk gezegd zijn we jarenlang zo grondig door het christendom onderwezen dat God een plan heeft voor seksuele activiteit: die hoort uitsluitend binnen een monogaam huwelijk plaats te vinden, en iedere andere vorm van seksuele activiteit buiten zo'n huwelijk is immoreel. Maar dat maakte volstrekt geen deel uit van het denken van de Griekse wereld.

De rest van de Griekse wereld beschouwde de Korintheërs echter als buitengewoon ontaard vanwege de mate waarin zij zich overgaven aan alle vormen van seksuele uitpattingen. Het was een heel immorele stad. Het was ook een stad waarin de Korintheërs zichzelf als heel wijs beschouwden, hoewel de Grieken trots waren op wijsheid en de meeste Grieken de Korintheërs zagen als mensen die alleen maar deden alsof ze wijs waren. De Korintheërs beschouwden zichzelf als heel verfijnd en filosofisch heel wijs. Toch vond het grootste deel van de Griekse wereld dat ze niet het recht hadden om zichzelf zo te zien. Ze waren werkelijk niet zo wijs als ze deden voorkomen. Ze waren daarin pretentius.

In de Griekse wereld waren er veel toneelstukken, en daarin werden vaak Korinthische personages opgevoerd. Maar de Korintheërs werden altijd afgebeeld als stomdronken ontuchtplegers, als domme mensen. Zo hoog dachten de Korintheërs dus over zichzelf. Maar de rest van de Griekse wereld zag hen als een losbandig, pretentius volk. In het Romeinse Rijk bestond er zelfs een uitdrukking voor iemand die een moreel zeer losbandig leven leidde: de Korintheër uithangen.

4

Problemen in de Korinthische gemeente

Paulus schreef twee van zijn brieven aan de Korintheërs, maar niet op dit moment. We lezen hier over zijn eerste komst naar de Korintheërs. Pas nadat hij hen had verlaten en later in Efeze was, stuurde hij hun twee brieven. Het zijn zijn langste brieven, en in

beide gevallen schrijft hij omdat ze problemen hebben in de gemeente. Een van de problemen was hoererij. Een ander was dat sommige mensen dronken werden tijdens de avondmaalsgemeenschap. Weer een ander was dat sommige mensen dachten dat ze heel wijs waren, terwijl ze dat niet waren. Sommige problemen in de plaatselijke cultuur van Korinthe waren dus moeilijk uit de mensen te krijgen wanneer ze christen werden.

Paulus leek veel problemen te hebben met de gemeenten in Korinthe. Zelfs nadat Paulus weg was, schreef Clemens van Rome een brief aan de Korintheïers, en blijkbaar waren er daar nog steeds problemen. In de brief van Clemens aan de Korintheïers schrijft hij omdat er daar een opstand tegen de leiders van de gemeente gaande is. Ik weet niet wanneer de gemeente ooit stabiel is geworden, maar in de eerste eeuw was het een groep die veel aandacht vergde van Paulus en de leiders van de gemeenten.

Maar Paulus wist dat nog niet toen hij in Korinthe kwam. Hij wist dat het een stad was die een uitdaging zou vormen. Dat wist hij zeker. En toch bleef hij achttien maanden in Korinthe. Dat is de langste tijd die hij tot dan toe bij enige gemeente had doorgebracht. Tijdens zijn derde zendingsreis zal hij nog langer in Efeze blijven, bijna drie jaar. Maar tot nu toe heeft Paulus volgens mij bij elk van de gemeenten slechts enkele weken, of hooguit enkele maanden, doorgebracht. Zelfs in zijn eigen thuisgemeente in Antiochië bracht hij waarschijnlijk geen achttien maanden door. We lezen dat hij op een bepaald moment één jaar met Barnabas doorbracht.

Maar deze gemeente had blijkbaar meer toezicht nodig dan de meeste gemeenten. Het feit dat Paulus daar achttien maanden bleef, strekt hun niet tot eer. Het wijst er waarschijnlijk eerder op dat ze echt strenger geleid moesten worden dan de meeste gemeenten, vanwege de karakterproblemen in de stad die ook vaak in de gemeente werden aangetroffen.

5

Priscilla, Aquila en Paulus

We lezen over zijn aankomst daar in vers 1 en 2 van hoofdstuk 18:

En hierna ging Paulus uit Athene weg en kwam in Korinthe. En hij trof er een Jood aan van wie de naam Aquila was, afkomstig uit Pontus, die onlangs uit Italië gekomen was, en Priscilla, zijn vrouw (omdat Claudius bevolen had dat al de Joden uit Rome weg moesten gaan) en hij ging naar hen toe.

HANDELINGEN 18:1-2

Priscilla is een verkleinvorm van de naam Prisca, en elders in de Schrift wordt ze vaak Prisca genoemd. Maar in de meeste gevallen wordt haar naam vóór die van haar man genoemd. Hier lezen we over haar man Aquila en zijn vrouw Priscilla, maar vaak lezen we over hen als Priscilla en Aquila. Veel mensen denken dat dit erop wijst dat zij misschien van de twee het meest op de voorgrond trad.

Aan het einde van dit hoofdstuk zullen we bijvoorbeeld zien dat zij de leer van Apollos corrigeren, maar het zijn Priscilla en Aquila die dat doen. Het klinkt alsof Priscilla misschien de belangrijkste woordvoerder van de twee was. Hoe dan ook, dit echtpaar bestond uit Joden. Ze kwamen oorspronkelijk uit Pontus en hadden in Rome gewoond, maar waren onlangs uit Italië gekomen omdat, zo staat er, Claudius, die de keizer is, alle Joden bevolen had uit Rome te vertrekken. En dus ging Paulus naar hen toe.

En omdat hij hetzelfde beroep uitoefende, bleef hij bij hen en werkte er; want zij waren tentenmakers van beroep.

HANDELINGEN 18:3

Dat was tenten maken.

Hij vond dus een Joods echtpaar bij wie hij kon wonen en dat hetzelfde beroep had als hij. Ze oefenden hun beroep waarschijnlijk uit in een werkplaats in hun huis en woonden boven, of zoiets. Ze hadden een kamer waar een gast kon verblijven, en Paulus had hetzelfde beroep. Daarom werkten ze als partners in dat beroep en woonden ze samen.

Er wordt ons niet verteld of deze mensen al christenen waren toen Paulus hen ontmoette. Dat kunnen ze geweest zijn. Het feit dat er niets wordt vermeld over Paulus die hen tot Christus leidde of hen doopte, zou kunnen worden opgevat als een aanwijzing dat ze christen waren geworden voordat ze Rome verlieten en voordat ze naar Korinthe kwamen. Dat zou voor Paulus nog een reden zijn geweest om contact met hen te zoeken, want hij kwam naar een heidense stad waar maar heel weinig christenen zouden zijn. Er zouden geen plaatselijke christenen zijn, maar er konden er wel een paar zijn, zoals christenen uit Rome die naar het zuiden waren gekomen en daar woonden. Maar er was daar geen gemeente.

Ofwel leidde hij deze mensen kort na zijn aankomst tot de Heere, ofwel waren ze al christen geworden. Hoe dan ook, ze werden zijn christelijke partners in de bediening. Het feit dat ze Rome hadden verlaten vanwege het decreet van Claudius heeft een interessante parallel in de wereldlijke geschiedenis.

6

Claudius verdrijft de Joden uit Rome

De Romeinse geschiedschrijver Suetonius vermeldt dat Claudius de Joden uit Rome had verdreven vanwege voortdurende onlusten rond Crestus. Suetonius zegt Crestus, C-H-R-E-S-T-U-S. De Griekse vorm van Christus is Christos en Crestus zou een gelatiniseerde vorm van Christus kunnen zijn. Ik denk dat de meeste geleerden geloven dat Suetonius naar Christus verwijst en dat Claudius de Joden uit Rome had verdreven vanwege voortdurende onlusten rond Christus. We moeten aannemen dat de gemeente in Rome dezelfde problemen tussen de Joden en de christenen had als de gemeenten elders. Hoewel Paulus daar nog niet was geweest, en hij vaak de aanjager was die problemen veroorzaakte, hoefde Paulus er niet te zijn om vervolging te laten ontstaan. Voordat Paulus bekeerd was, werden de christenen in Jeruzalem vervolgd.

Blijkbaar kwamen de christenen in Rome, door hun conflict met de Joden in Rome, onder de aandacht van keizer Claudius. Er kunnen zelfs rellen zijn geweest, want overal in Handelingen zien we dat Joden rellen veroorzaken om zich tegen de christenen te verzetten.

Claudius kende het verschil niet tussen een christen en een Jood, omdat ze allemaal één God aanbaden. Voor Romeinen was iedereen die één God aanbad een zonderling. De christenen volgden een Joodse man, lazen Joodse Schriften en aanbaden één God. In de Romeinse belevingswereld waren christenen gewoon een ander soort Joden. En dus had Claudius alle Joden uit Rome verbannen. Joden die Romeins staatsburger waren, zoals Paulus, zouden waarschijnlijk niet hebben hoeven vertrekken. Dat is moeilijk te zeggen, maar in wezen was het een algemeen bevel dat de Joden Rome moesten verlaten.

We zien dit onbedoeld door Lukas bevestigd. Lukas had Suetonius niet gelezen. Suetonius leefde zelfs later dan Lukas en schreef ook later. Maar vanuit de wereldlijke geschiedenis wordt bevestigd dat Claudius de Joden inderdaad uit Rome verbande. Dat is nog een punt waarop het verhaal van Lukas aansluit bij wat bekend is uit volledig onafhankelijke wereldlijke bronnen.

7

De gevolgen voor de gemeente in Rome

Welke uitwerking dit op de gemeente in Rome had, is iets om rekening mee te houden wanneer we het boek Romeinen lezen. We hebben in hoofdstuk 11 al over Claudius gehoord. Hij regeerde van het jaar 41 tot 54, en de verbanning van de Joden uit Rome vond waarschijnlijk omstreeks het jaar 49 of 50 na Christus plaats. Claudius regeerde daarna dus nog ongeveer vier jaar en stierf toen. Na zijn dood gingen veel van de Joden die uit Rome verbannen waren terug, onder wie Priscilla en Aquila.

We zien dat Paulus hen groet wanneer hij later het boek Romeinen schrijft. Tegen die tijd zijn ze weer in Rome. Hij ontmoet hen in Korinthe. Ze zullen met hem meegaan naar Efeze en daar een tijdlang blijven. Maar uiteindelijk gingen ze terug naar Rome

toen Claudius dood was. Toen Paulus aan de gemeente in Rome schreef, groette hij Priscilla en Aquila, die daar toevallig waren. Ze legden dus het hele traject af: van Rome naar Korinthe, naar Efeze en weer terug naar Rome.

Maar het feit dat de Joden ongeveer vier jaar lang uit Rome verbannen waren, betekent dat de gemeente in Rome in die jaren bijna volledig uit heidenen zal hebben bestaan. Daarom zal de gemeente, die oorspronkelijk misschien een sterker Joods karakter had, een sterker heidens karakter hebben gekregen toen deze Joodse christenen na de dood van Claudius uit hun ballingschap terugkeerden.

Men denkt dat dit misschien de situatie heeft veroorzaakt waarop Paulus in Romeinen ingaat. Daar zijn de Joden in de gemeente en de heidenen in de gemeente met elkaar in conflict over bepaalde gedragingen, zoals de vraag of je een heilige dag moet houden, of je alles mag eten, of dat je alleen plantaardig voedsel moet eten. Er zijn bepaalde dingen die de Joden wel zouden doen en de heidenen niet, en dingen die de heidenen wel zouden doen en de Joden niet. Doordat de Joodse leden vier jaar afwezig waren, zou de cultuur van de gemeente in Rome volledig heidens zijn geworden. Toen deze Joden vier jaar later, na de dood van Claudius, terugkwamen, was de gemeente helemaal opgehouden Joodse gebruiken te volgen.

We zien dus dat Paulus in Romeinen vanaf het allereerste begin spreekt over het conflict tussen de Joden en de heidenen in de gemeente. Dit lijkt de voornaamste achtergrond te zijn waartegen het boek Romeinen geschreven is: inmiddels zijn de Joden teruggekeerd uit de ballingschap die Claudius hun had opgelegd, en ze vinden het moeilijk om zich cultureel aan te passen aan de gemeente, die nu grotendeels uit heidenen bestaat. Zij hebben kritiek op de heidenen, en de heidenen hebben kritiek op hen. We zien dat Paulus dit verscheidene keren in het boek Romeinen vermeldt.

8

Prediking en verzet in de synagoge

Maar het boek Romeinen wordt op dit moment nog niet geschreven. Ik zeg alleen dat deze verbanning van de Joden uit Rome waarschijnlijk de situatie heeft veroorzaakt waarop Romeinen later moest ingaan. Op dit moment had die verbanning er ook toe

geleid dat Priscilla en Aquila Rome verlieten, naar Korinthe kwamen en daar als tentenmakers gingen werken. Paulus vond hen, trok bij hen in en werkte met hen samen, maar hij predikte ook.

In vers 4 staat:

En hij sprak iedere sabbat in de synagoge en probeerde Joden en Grieken te overtuigen.

HANDELINGEN 18:4

Toen Silas en Timotheüs uit Macedonië waren gekomen, werd Paulus door de Geest gedrongen en getuigde hij tegenover de Joden dat Jezus de Messias was.

Deze vermelding dat Silas en Timotheüs uit Macedonië kwamen, grijpt terug op hoofdstuk 17, vers 15. Daar had Paulus hen in Berea achtergelaten toen hij naar Athene ging, maar hij had hun de boodschap achtergelaten dat ze zo snel mogelijk naar hem toe moesten komen. Ongetwijfeld verwachtte hij dat ze in Athene bij hem zouden komen, maar hij bleef daar niet erg lang. Tegen de tijd dat hij in Korinthe aankwam, zal hij dus waarschijnlijk een bericht naar Berea hebben moeten sturen met het verzoek zich in Korinthe bij hem te voegen. Maar ze kwamen inderdaad.

Nu was Paulus nog vrijmoediger. Hij was alleen geweest met deze vreemden, Priscilla en Aquila. Het waren gelijkgezinde mensen, maar hij had zijn team niet bij zich. Nu had zijn team zich weer bij hem gevoegd. Hij voelde zich sterk in de Geest en gedrongen om tegenover de Joden te getuigen van het Messiasschap van Jezus. In vers 6 staat:

Maar toen zij zich verzetten en lasterden, schudde hij het stof van zijn kleren en zei tegen hen: Uw bloed zij op uw hoofd, ik ben rein; vanaf nu zal ik naar de heidenen gaan.

HANDELINGEN 18:6

Ze verzetten zich tegen hem en lasterden. Hij schudde zijn kleren uit en zei tegen hen:

Jullie bloed komt op jullie eigen hoofd. Mij valt niets te verwijten. Vanaf nu ga ik naar de heidenen.

Dit is niet de eerste keer dat Paulus zo'n aankondiging doet. We zagen in hoofdstuk 13, in Antiochië in Pisidië, dat Paulus iets zei toen de Joden in de synagoge het Evangelie verwierpen:

Het was nodig dat het Evangelie eerst tot u gesproken werd. Maar omdat u het verwerpt en uzelf het eeuwige leven niet waardig acht, wenden wij ons tot de heidenen.

HANDELINGEN 13:46

Op dit punt doet hij die aankondiging opnieuw.

En hij vertrok vandaar en kwam in het huis van iemand met de naam Justus, die God diende en van wie het huis aan de synagoge grensde.

HANDELINGEN 18:7

Of dit betekent dat hij alleen maar samenkomsten in dit huis hield, of dat hij er introk, weten we niet. Het lijkt erop dat hij bij Priscilla en Aquila verbleef. Maar misschien hadden zij geen comfortabele accommodatie waar gasten langere tijd konden verblijven, en daarom is hij mogelijk daarvandaan naar het huis van Justus verhuisd.

In elk geval hield hij waarschijnlijk samenkomsten in het huis van Justus. Het stond pal naast de synagoge, wat handig was. Waarschijnlijk was het bijzonder aanstootgevend voor de leiders van de synagoge, die Paulus haatten, dat hij nu pal ernaast samenkomsten hield. Daardoor was het zo gemakkelijk voor de Joden die hem wilden horen. Hij was gemakkelijk te vinden, pal naast de synagoge.

9

Bekeringen en bemoediging in Korinthe

En Crispus, het hoofd van de synagoge, geloofde met heel zijn huis in de Heere; en velen van de Korintheïers die Paulus hoorden, geloofden en werden gedoopt.

HANDELINGEN 18:8

Trouwens, Paulus noemt Crispus later in 1 Korinthe 1 als een van de eerste mensen die hij in Korinthe doopte. In 1 Korinthe, hoofdstuk 1, zegt Paulus:

Ik dank God dat ik niemand van u gedoopt heb dan Crispus en Gajus,

1 KORINTHE 1:14

Dan corrigeert hij zichzelf later en zegt:

O ja, ik heb ook het huisgezin van Stefanus gedoopt. Verder weet ik niet of ik nog iemand anders heb gedoopt.

1 KORINTHE 1:16

Maar hij noemt Crispus dus als kennelijk de eerste gedoopte gelovige, en die was toevallig de leider van de synagoge. Dat was een behoorlijk belangrijke bekeerling.

Aangezien Paulus niet velen van hen doopte, maar velen van hen wel gedoopt werden, moeten we aannemen dat Paulus de eerste paar doopte. Daarna verrichtten zijn metgezellen, waarschijnlijk Silas en Timotheüs, de meeste andere dopen, want hij zei:

Christus heeft mij niet gezonden om te dopen, maar om het Evangelie te verkondigen.

1 KORINTHE 1:17

In 1 Korinthe, hoofdstuk 1, zegt hij:

Ik heb slechts enkelen van u gedoopt.

De Heere sprak 's nachts in een visioen tot Paulus:

En de Heere zei 's nachts door een visioen tegen Paulus: Wees niet bevreesd, maar spreek en zwijg niet, want Ik ben met u en niemand zal de hand aan u slaan om u kwaad te doen, want Ik heb veel volk in deze stad.

HANDELINGEN 18:9-10

zei Jezus. Hoewel Paulus nog niet veel evangelisatiewerk had gedaan en er nog niet veel bekeerlingen waren, zei Jezus dat Hij veel mensen in die stad had. Dit betekent dat Jezus, zelfs toen zij nog niet bekeerd waren, veel mensen in die stad als de Zijnen herkende. Zij zouden tot Hem komen en het onderwijs van Paulus volgen. Paulus moest daardoor dus bemoedigd worden.

10

De brieven aan de Thessalonicenzen

Hij bleef daar een jaar en zes maanden. We weten niet op welk moment in die anderhalf jaar Paulus 1 Thessalonicenzen schreef en de brief naar de gemeente in Thessalonica stuurde. Er waren in die tijd enkele problemen in Thessalonica waarover hij hoorde en waarop hij inging.

Een daarvan was dat er enige ontucht in de gemeente voorkwam. Een ander was dat sommige mensen niet echt veel werkten, misschien omdat ze dachten dat de Heere zo spoedig zou komen dat ze niet hoefden te werken. Het is moeilijk om precies te weten waarom. Misschien waren ze gewoon lui, maar sommige christenen in Thessalonica werkten niet zo veel als ze moesten en voorzagen niet in hun eigen levensonderhoud.

Sommigen hielden zich kennelijk bezig met ontucht, of kwamen in elk geval in de verleiding daartoe. We weten niet of ze het daadwerkelijk deden, maar in 1 Thessalonicenzen 4 waarschuwt hij ervoor alsof het een gevaar vormt.

Een ander ding waar de Thessalonicenzen zich natuurlijk obsessief mee bezighielden, was de eschatologie. Ze waren geobsedeerd door de eindtijd en door de wederkomst van Christus. Blijkbaar hadden ze een aantal vragen of was er enige verwarring. Iets wat ze kennelijk dachten, was dat sommige christenen uit Thessalonica in dit vroege stadium al gestorven waren. Ze treurden omdat die mensen de opname hadden gemist. Paulus moest hun terugschrijven en zeggen:

Maar ik wil niet, broeders, dat u onwetend bent ten aanzien van hen die ontslapen zijn, opdat u niet bedroefd bent zoals ook de anderen, die geen hoop hebben. Want als wij geloven dat Jezus gestorven en opgestaan is, zal ook God op dezelfde wijze hen die in Jezus ontslapen zijn, terug brengen met Hem. Want dit zeggen wij u met een woord van de Heere, dat wij die levend zullen overblijven tot de komst van de Heere, de ontslapenen beslist niet zullen voorgaan. Want de Heere Zelf zal met een geroep, met de stem van een aartsengel en met een bazuin van God neerdalen uit de hemel. En de doden die in Christus zijn, zullen eerst opstaan. Daarna zullen wij, de levenden die overgebleven zijn, samen met hen opgenomen worden in de wolken, naar een ontmoeting met de Heere in de lucht. En zo zullen wij altijd bij de Heere zijn.

1 THESSALONICENZEN 4:13-17

Daarover schreef hij hun in 1 Thessalonicenzen.

Later, niet veel later, schreef hij 2 Thessalonicenzen. Kennelijk was er op dat moment niet veel veranderd in de gemeente van Thessalonica, want hij moest nog steeds tegen hen zeggen dat ze moesten blijven werken. Sterker nog, in 2 Thessalonicenzen 3 spreekt hij daar krachtiger over dan in 1 Thessalonicenzen 4: ze moesten werken, en wie niet werkt, zal niet eten.

Een ander probleem was dat ze nog steeds geobsedeerd waren door de eindtijd en daarover in verwarring verkeerden. Ze vroegen zich af of de dag van de Heere al gekomen was of niet, en Paulus moest tegen hen zeggen:

Laat niemand u op enigerlei wijze misleiden. Want die dag komt niet, tenzij eerst de afval gekomen is en de mens van de wetteloosheid, de zoon van het verderf, geopenbaard is,

2 THESSALONICENZEN 2:3

Kennelijk hadden ze niet langer een probleem met ontucht, want Paulus hoefde dat in 2 Thessalonicenzen niet te noemen, zoals hij dat in 1 Thessalonicenzen wel had gedaan. Uit de dingen waarover Paulus het nodig vond hun te schrijven, krijgen we dus enigszins een beeld van de gemeente van Thessalonica. Tijdens zijn verblijf van achttien maanden in Korinthe schreef hij die brieven.

11

Paulus voor de rechterstoel van Gallio

Vers 12:

Maar toen Gallio stadhouder van Achaje was, stonden de Joden eensgezind tegen Paulus op en brachten hem voor de rechterstoel.

HANDELINGEN 18:12

Korinthe was de hoofdstad van Achaje, dus de Romeinse proconsul zou daar gestationeerd zijn.

Let erop dat het altijd de Joden zijn die dit doen. Het zijn de Joden die altijd proberen Paulus in moeilijkheden te brengen, en zij brengen hem voor de Romeinse autoriteiten, voor Gallio. Ze zeggen:

Zij zeiden: Deze man haalt de mensen over om God te dienen in strijd met de wet.

HANDELINGEN 18:13

In strijd met welke wet? De Joodse wet? Misschien was dat hun zorg. De Romeinse wet kon hun niets schelen. Ze maakten zich er zorgen over dat Paulus de Joodse wet leek te ondermijnen. Maar ze zullen geweten hebben dat Gallio, als Romein, geen belangstelling zou hebben voor de Joodse wet. Daarom formuleerden ze het dubbelzinnig genoeg om het te laten klinken alsof hij de Romeinse wet overtrad. Misschien bedoelden ze dat inderdaad als hun beschuldiging. Want toen de Romeinen deze gebieden veroverden, voerden ze een beleid waarbij bestaande godsdiensten ongehinderd door het Romeinse gezag mochten blijven bestaan. Iedere godsdienst die al in het gebied werd beoefend voordat de Romeinen het veroverden, mocht beoefend blijven worden. Maar binnen Romeinse rechtsgebieden mochten geen nieuwe godsdiensten worden ingevoerd.

Daarom was het christendom technisch gezien in strijd met de Romeinse wet. Het christendom ontstond namelijk nadat Rome Palestina had veroverd en was dus, anders dan het jodendom, een nieuwe godsdienst. Dat de Romeinen het christendom aanzagen voor een andere vorm van het jodendom, was gunstig voor het christendom, want het jodendom was wettig. Het christendom zou niet wettig zijn geweest als het als een nieuwe godsdienst was erkend. Dat is precies wat de Joden Gallio duidelijk

proberen te maken. Ze zeggen: “Dit is een nieuwe godsdienst. Ze overtreden de Romeinse wet.” Maar zoals we zullen zien, kon Gallio een christen en een Jood niet van elkaar onderscheiden.

Maar toen Paulus zijn mond wilde openen, zei Gallio tegen de Joden: Als er een of ander onrecht of een misdrijf begaan was, o Joden, dan zou ik u met reden verdragen; maar als er een geschilpunt is over een woord, over namen en over de wet die onder u geldt, dan moet u het zelf maar zien; want ik wil over deze dingen geen rechter zijn.

HANDELINGEN 18:14-15

Opnieuw zien de Romeinen, zoals gewoonlijk, geen enkel verschil tussen Joden en christenen. Ze aanbidden allemaal één God. Het is dezelfde God. Ze lezen dezelfde Schriften. Zelfs de Messias Die de christenen prediken, is een Jood en wordt de Joodse Messias genoemd. In de beleving van een Romein was het allemaal hetzelfde. Gallio zegt dus eenvoudig: “Dit lijkt op een intern geschil binnen jullie eigen godsdienst. Los het zelf maar op. Als deze man misdaden of slechte daden beging, zou er reden zijn om bij mij voor de rechtbank te komen. Maar er is geen reden voor jullie om hier te zijn.”

Veel christelijke geleerden beschouwen deze beslissing van Gallio als zeer gunstig. Want als Gallio had geoordeeld dat het christendom inderdaad een andere godsdienst was dan het jodendom en een nieuwe godsdienst was, zou er een Romeins precedent zijn geweest. Rechtbanken in het hele Romeinse Rijk hadden dan kunnen zeggen: “Dit is een illegale beweging.” Dan hadden Paulus en de gemeente ondergronds moeten gaan. Maar omdat Gallio weigerde een uitspraak te doen en het christendom niet illegaal verklaarde, werd er geen precedent geschapen. Paulus en zijn metgezellen konden openlijk blijven prediken zonder ervan beschuldigd te worden dat ze de Romeinse wet overtraden. Dit was dus iets goeds.

Er staat:

12

De raadselachtige mishandeling van Sosthenes

En hij joeg hen van de rechterstoel weg. Toen grepen alle Grieken Sosthenes, het hoofd van de synagoge, en sloegen hem vóór de rechterstoel. Gallio trok zich echter niets van deze dingen aan.

HANDELINGEN 18:16-17

Dat is een heel vreemd vers en het is heel moeilijk te begrijpen wat ermee wordt bedoeld. De mensen die boos waren op Paulus, waren de Joden. Ze zullen teleurgesteld zijn geweest dat Gallio niet in hun voordeel besliste. Maar deze handeling wordt door Grieken verricht, niet door Joden, en we weten niet wat hun bezwaar was. De man die ze sloegen, was Sosthenes, de leider van de synagoge.

Later was er een Sosthenes in de gemeente in Korinthe. Misschien was dat deze man. Misschien werden Crispus en Sosthenes, die allebei leiders van de synagoge waren, christen. We weten dat Crispus een leider van de synagoge was die christen werd. Blijkbaar volgde Sosthenes hem op als leider van de synagoge. Maar later lezen we over een Sosthenes die eveneens behouden was, en misschien werd ook hij behouden en was hij dezelfde man. Op dit moment was hij blijkbaar echter geen christen.

Waarom werd hij door Grieken geslagen? Het is niet echt duidelijk waarom. Het is mogelijk dat de Grieken boos waren op de Joden omdat die hun rechtbanken met deze onbenulligheid hadden lastiggevallen. Sosthenes was een Jood en de leider van de synagoge, dus misschien kreeg hij de volle laag van de wrok die de heidenen hierover koesterden. Maar het is niet duidelijk. Gallio wilde aan heel die zaak geen aandacht schenken, zelfs niet aan het slaan van Sosthenes.

Het is heel onduidelijk wat vers 17 beschrijft. Dat het onduidelijk is, is een van de bewijzen dat het waar is. Het is waar, maar het is niet duidelijk wat het betekent. Waarom zou Lukas dit opnemen terwijl het weinig toevoegt aan de voortgang van het verhaal, behalve dat het laat zien dat Gallio in wezen onverschillig was?

13

De nazireeërgelofte uitgelegd

Vers 18 zegt:

En toen Paulus er nog vele dagen gebleven was, nam hij afscheid van de broeders en vertrok vandaar per schip, in gezelschap van Priscilla en Aquila, naar Syrië, nadat hij zijn hoofd in Kenchreeën kaal geschoren had. Hij had namelijk een gelofte gedaan.

HANDELINGEN 18:18

Dat is natuurlijk waar hij vandaan kwam. Hij is nu op de terugweg, aan het einde van de tweede zendingsreis. Priscilla en Aquila waren bij hem. In Kenchree liet hij zijn haar afknippen, omdat hij een gelofte had afgelegd.

Er was een Joodse gelofte die de nazireeërgelofte werd genoemd. Die wordt beschreven in Numeri, hoofdstuk 6. Een Jood kon die vrijwillig afleggen, en daarbij hoorde inderdaad het afknippen van het haar. Eerst liet je het haar groeien en daarna knipte je het af. We kennen deze gelofte uit het geval van Simson. Hij was een nazireeër, maar Samuel was dat ook, en Johannes de Doper eveneens. Wie weet wie nog meer? Elia is misschien een nazireeër geweest. Hij wordt een harige man genoemd. De spreker concludeert op grond van de Engelse weergave van 2 Koningen 1:8, waarin Elia „a hairy man” wordt genoemd, dat Samuel, Simson, Elia en Johannes de Doper blijkbaar allemaal nazireeërs waren. De HSV spreekt bij Elia echter van „een man met een haren mantel”, zodat deze gevolgtrekking niet rechtstreeks uit de HSV-tekst volgt.

In het geval van Samuel, Johannes de Doper en Simson hadden hun ouders de gelofte gedaan dat zij vanaf hun geboorte nazireeërs zouden zijn. Eigenlijk was het een engel die zei dat zij dat moesten zijn, maar dat was voordat zij geboren waren. Deze mannen waren dus vanaf hun geboorte nazireeërs. De meeste Joden legden als volwassenen

mensen een nazireeërgelofte af, en alleen voor een bepaalde tijd, niet voor hun hele leven. Onder de wet kon de kortste nazireeërgelofte volgens mij een maand duren, maar je kon die veel langer laten duren.

Tijdens je gelofte zonderde je jezelf voor God af op een manier die tot uiting kwam in drie beperkingen. Ten eerste mocht je in die tijd niet in de buurt van een dood lichaam komen. Je kon dus geen begrafenis bijwonen, zelfs niet die van je ouders. Als je een nazireeër was, zou dat je gelofte schenden. Een tweede beperking was dat je niets mocht eten wat van een wijnstok kwam. Niet alleen wijn, maar ook druivensap, rozijnen of druiven. Alles wat van de wijnstok kwam, was tijdens zijn gelofte voor een nazireeër verboden. De andere beperking was dat hij of zij het haar niet mocht knippen. Een mannelijke nazireeër zou dus een ongeknipte baard en ongeknipt haar hebben. Een vrouw zou ongeknipt haar hebben. Ik zeg dit omdat Numeri 6 vermeldt dat een man of een vrouw de gelofte kon afleggen.

Josephus vertelt ons dat, naar ik meen, Bernice, een van de koninginnen in Palestina, een nazireeërgelofte aflegde en haar hoofd kaalschoor. Kijk, tijdens je nazireeërgelofte knipte je je haar niet. Maar aan het einde ervan schoor je je hoofd kaal en verbrandde je het haar als een offer aan God bij de tempel.

Hier lezen we dat Paulus zijn hoofd kaalschoor omdat hij een gelofte had afgelegd. Normaal gesproken zou dit betekenen dat hij een nazireeërgelofte beëindigde. Maar je zou denken: aangezien hij dichterbij Jeruzalem komt en zijn haar daar zal moeten verbranden, waarom wacht hij dan niet gewoon tot hij daar aankomt om het af te scheren? Ik weet het niet. Dit is nergens vastgelegd, maar het is mogelijk dat zij de nazireeërgelofte ook begonnen door het hoofd kaal te scheren. In de gebruikte Engelse Bijbelvertaling wordt het haar dat je aan het einde van de gelofte verbrandde „the hair of your separation” genoemd. De HSV spreekt in Numeri 6:18 van „het hoofdhaar van zijn nazireeërschap”. De spreker leidt uit de Engelse formulering af dat dit het haar was dat groeide in de tijd waarin je voor God afgezonderd was. Het kan zijn, hoewel dat nergens wordt vermeld, dat je eerst je hoofd kaalschoor. Al het haar dat tijdens je gelofte groeide, was dan het haar van je afzondering. Vervolgens schoor je het aan het einde af en offerde je het aan God. Een deel hiervan is onbekend.

14

Paulus' gelofte en zijn lange haar

Toen Paulus vanwege een gelofte zijn hoofd kaalschoor, beëindigde hij een nazireeërgelofte of begon hij er een. Naar mijn idee zou het logischer zijn dat hij er op dit moment een begon, aangezien hij naar Jeruzalem gaat en dit een Joods gebruik is. Het zou een teken zijn dat hij de Joden enigszins ter wille was door dit gebruik te volgen.

We weten dat hij, toen hij tijdens zijn laatste reis naar Jeruzalem ging — niet tijdens deze reis, maar tijdens zijn laatste — enkele andere mannen hielp die een nazireeërgelofte hadden afgelegd. Op verzoek van Jakobus nam hij hen mee naar de tempel en betaalde hij hun kosten. Maar op dit moment heeft hij een gelofte. Als hij hier inderdaad een gelofte beëindigt, had hij die gelofte dus toen hij in Korinthe was. Hoeveel van die tijd? De volle achttien maanden? Misschien. Het kan elke willekeurige tijdsduur zijn geweest. Er wordt ons niet verteld wanneer de gelofte begon, als dit het einde ervan is. Dit is de eerste keer dat we erover horen.

Maar misschien liet hij zijn haar de hele tijd dat hij in Korinthe was lang groeien. Dat is interessant, omdat hij later in 1 Korinthe 11:14 aan de Korintheïers schreef:

Of leert ook de natuur zelf u niet dat als een man lang haar draagt, het een oneer voor hem is?

1 KORINTHE 11:14

Maar uiteraard liet hij daarop in vers 16 volgen:

Maar als iemand op twist uit lijkt te zijn, wij hebben een dergelijke gewoonte niet, en de gemeenten van God evenmin.

1 KORINTHE 11:16

waarmee hij bedoelde: wij Joden en anderen die geen Korintheïers zijn. Dit is een plaatselijk gebruik. De Korintheïers hebben dit gebruik. Wij niet. Misschien had Paulus zelf zelfs toen hij daar was lang haar, omdat hij deze gelofte had afgelegd.

Hoe dan ook, het is mysterieus. Waarom zou Paulus een gelofte afleggen? Beëindigt hij hier een gelofte of begint hij er een? Daarover wordt niets verteld. Ons wordt alleen verteld dat hij zijn hoofd kaalschoor vanwege een gelofte die hij had afgelegd of aan het afleggen was.

15

Via Efeze en Jeruzalem naar Antiochië

Vers 19:

En hij kwam in Efeze aan en liet hen daar achter; maar zelf ging hij de synagoge binnen en ging in gesprek met de Joden.

HANDELINGEN 18:19

Wie liet hij daar achter? Hij liet Priscilla en Aquila daar achter. Zij bleven daar, en aan het einde van het hoofdstuk waren ze daar nog steeds. Toen Apollos in de stad kwam, spraken zij met hem. Maar Paulus reisde verder. Hij bleef niet in Efeze. Hij is op de terugweg naar Palestina. Eerst gaat hij naar Syrië, waar Antiochië ligt, en vervolgens gaat hij naar Jeruzalem.

Hij reisde verder om een feest te vieren. Er staat dat hij hen daar achterliet, maar dat hij zelf de synagoge binnenging en met de Joden redeneerde.

En toen zij hem vroegen langere tijd bij hen te blijven, stemde hij daar niet in toe. Maar hij nam afscheid van hen en zei: Ik moet beslist het komende feest in Jeruzalem vieren, maar ik zal bij u terugkeren, als God het wil. En hij voer weg uit Efeze.

HANDELINGEN 18:20-21

Hij voer dus over de Egeïsche Zee van Kenchreeën, de haven van Korinthe, naar Efeze, maar hij bleef daar niet. Hij liet Priscilla en Aquila daar achter. Hij sprak één dag in de synagoge, en ze wilden dat hij langer bleef. Hij zei:

Nee, ik heb haast om vóór het feest weer in Jeruzalem te zijn.

Ik denk dat dit misschien — ik weet niet meer in welke tijd van het jaar dit was. Dit kan vóór het Loofhuttenfeest zijn geweest.

Hoe dan ook, hij had het feest al verscheidene jaren niet gevierd. Hij was enkele jaren weggeweest. Het was dus niet zo dat hij een echt strenge, wetsgetrouwe Jood was die al deze feesten vierde. Maar hij wilde ongetwijfeld voor dit feest daar zijn, omdat er tijdens de feesten altijd een grote, internationale groep Joden in Jeruzalem bijeen was. Dat zou een goed moment zijn om daar te dienen. Blijkbaar dacht hij: ‘Het is dichtbij genoeg. Ik kan net zo goed proberen er op tijd te zijn.’ Daarom liet hij zich in Efeze niet ophouden. Hij voer weg en liet Priscilla en Aquila achter.

En toen hij in Caesarea aangekomen was, ging hij naar Jeruzalem, en na de gemeente gegroet te hebben, ging hij naar Antiochië.

HANDELINGEN 18:22

Dat is natuurlijk de zeehaven in Palestina.

In de gebruikte Engelse Bijbelvertaling staat alleen dat Paulus „omhoogging en de gemeente begroette”; Jeruzalem wordt daar niet uitdrukkelijk genoemd. Daarom vraagt de spreker welke gemeente bedoeld wordt: mogelijk die in Caesarea, maar waarschijnlijk die in Jeruzalem, omdat Paulus daarheen wilde voor het feest. De voorafgaande HSV-weergave maakt Jeruzalem wel expliciet. Hij ging van Caesarea naar Jeruzalem, waarschijnlijk op tijd voor het feest, zoals hij van plan was. Hij begroette daar in Jeruzalem de gemeente en ging vervolgens terug naar Antiochië, zijn thuisgemeente.

16

De derde zendingsreis en Apollos

Nadat hij daar enige tijd had doorgebracht, vertrok hij. In één enkel vers, vers 23, hebben we dus het einde van de tweede zendingsreis en het begin van de derde. Hij brengt enige tijd in Antiochië door, maar daarna vertrekt hij weer, en dit is de derde zendingsreis.

En nadat hij daar enige tijd geweest was, vertrok hij en reisde vervolgens door het land van Galatië en Frygië en hij versterkte alle discipelen.

HANDELINGEN 18:23

Dit is dus de derde keer dat hij de gemeenten bezoekt die hij tijdens zijn eerste zendingsreis heeft gesticht. Hij bezocht ze tijdens zijn tweede reis en nu bezoekt hij ze tijdens zijn derde. Bedenk dat hij tijdens de tweede reis Asia wilde binnengaan, maar dat de Heilige Geest het hem verbood. Daarom ging hij in plaats daarvan naar Griekenland, naar Europa. Maar deze keer gaat hij naar Asia. Misschien leidt de Heilige Geest hem bij iedere stap rechtstreeks, of misschien vindt hij gewoon dat het tijd is omdat dit gebied nog niet voor het evangelie gewonnen is. Hoe dan ook, hij gaat erheen, zoals we zullen zien.

Vers 24:

En een zekere Jood, van wie de naam Apollos was, een Alexandriër van afkomst, een welsprekend man, die kundig was op het gebied van de Schriften, kwam in Efeze aan.

HANDELINGEN 18:24

En Paulus komt in dit korte verhaal niet voor. In hoofdstuk 19, vers 1, komt Paulus naar Efeze. Maar voordat Paulus in Efeze aankomt, terwijl Paulus weg is en Priscilla en Aquila in Efeze op de winkel passen en Paulus er niet is, komt er een andere prediker naar de stad, Apollos genaamd.

Er staat:

En een zekere Jood, van wie de naam Apollos was, een Alexandriër van afkomst, een welsprekend man, die kundig was op het gebied van de Schriften, kwam in Efeze aan. Deze was in de weg van de Heere onderwezen en, omdat hij vurig van geest was, sprak en onderwees hij nauwkeurig de zaken van de Heere, maar hij wist alleen van de doop van Johannes.

HANDELINGEN 18:24-25

Later begon ook Apollos, net als Paulus eerder, vrijmoedig in de synagoge te spreken.

Toen Aquila en Priscilla hem hoorden — zij waren ook Joden en bezochten waarschijnlijk de synagoge — beseften zij dat hij enkele dingen over de Heere Jezus wist, maar niet genoeg. Hij kende alleen de doop van Johannes. We zullen zo bespreken wat dat zou kunnen betekenen.

En hij begon vrijmoedig te spreken in de synagoge. En toen Aquila en Priscilla hem gehoord hadden, namen zij hem apart en legden hem de weg van God nauwkeuriger uit. En toen hij naar Achaje wilde reizen, bemoedigden de broeders hem en schreven aan de discipelen dat zij hem moesten ontvangen. En toen hij daar gekomen was, bood hij veel hulp aan hen die door de genade geloofden;

HANDELINGEN 18:26-27

Dat was toen hij in Korinthe in Achaje aankwam.

want hij bestreed de Joden krachtig in het openbaar door uit de Schriften te bewijzen dat Jezus de Christus is.

HANDELINGEN 18:28

17

Wat Apollos nog niet wist

Wat wist hij wel en wat wist hij niet toen hij naar Efeze kwam? Dit is heel raadselachtig, want in het volgende hoofdstuk komt Paulus in Efeze aan en treft hij daar twaalf mannen aan die eveneens alleen de doop van Johannes kennen. Het waren waarschijnlijk mannen die door Apollos waren beïnvloed voordat hij Priscilla en Aquila ontmoette en rechtgezet werd. Het is moeilijk te zeggen.

Wat betekent het dat iemand alleen de doop van Johannes kent, vooral wanneer ons verteld wordt dat Apollos onderwezen was in de weg van de Heere? Hij wist iets over de Heere. Hij kwam uit Alexandrië in Egypte. Volgens de overlevering werd de gemeente in Alexandrië gesticht door Johannes Markus, maar ik weet niet of daar toen al een gemeente was. Blijkbaar wist hij niet van de christelijke doop. Hij wist van Johannes de Doper. Het nieuws over Johannes de Doper had zich via de Joodse gemeenschap in alle richtingen door het Middellandse Zeegebied verspreid. En we weten dat Paulus tijdens zijn eerste zendingsreis in Antiochië in Pisidië mensen aantreft die bekend zijn met Johannes de Doper. Hij noemt Johannes alsof zij weten wie hij is. Hier in Efeze komt deze man uit Alexandrië, en hij weet van Johannes en van de doop van Johannes. Hij moet geweten hebben dat Johannes had verklaard dat Jezus de Christus was, maar misschien had hij nog niet over Pinksteren gehoord. Misschien had hij zelfs nog niet over de dood en opstanding van Christus gehoord. Hij wist niet van de christelijke doop. Hij kende de doop van Johannes, die uitsluitend tot bekering was.

Paulus legt in hoofdstuk 19 uit dat er een verschil is tussen de doop van Johannes en de christelijke doop. Blijkbaar was dit wat Priscilla en Aquila aan Apollos moesten uitleggen. Hij wist van Johannes. Hij wist dat Johannes mensen opriep tot bekering. Waarschijnlijk wist hij dat Johannes verkondigde dat het Koninkrijk van God nabij was. Misschien wist hij zelfs dat Johannes Jezus had aangewezen als

De volgende dag zag Johannes Jezus naar zich toe komen en hij zei: Zie het Lam van God, Dat de zonde van de wereld wegneemt!

JOHANNES 1:29

Maar misschien wist hij niets van de dood en opstanding van Jezus, van Pinksteren, van de stichting van de gemeente of van de dingen die door de christelijke doop worden uitgebeeld, namelijk de dood en opstanding van Christus. In de doop sterven wij met Hem en staan wij met Hem op. Dat is heel iets anders dan alleen gedoopt worden als een afwassing van zonden. Het lijkt meer op een dood en een opstanding, een begrafenis en een opstanding.

Wat hij wel of niet wist, Priscilla en Aquila vulden voor hem aan wat er ontbrak. Ze namen hem apart, onderwezen hem grondiger en hij aanvaardde wat ze zeiden. Het was nieuw voor hem, maar hij aanvaardde het. Blijkbaar wist hij voldoende vertrouwen te winnen bij Priscilla en Aquila, zodat zij, toen hij naar Korinthe wilde varen, brieven schreven aan hun vrienden daar waarin ze zeiden: ‘Deze man, Apollos, is een goede prediker. Vertrouw hem.’ Ze hadden in Korinthe gewoond en waren daar een belangrijk deel van de gemeente geweest. Dus voer hij naar Korinthe.

18

Apollos en de verdeeldheid in Korinthe

In het volgende hoofdstuk komt Paulus in Efeze aan. Paulus was korte tijd in Efeze geweest en nu komt hij terug naar Efeze, waar hij bijna drie jaar doorbrengt. Maar terwijl Paulus weg was, was Apollos gekomen en weer vertrokken, en hielden Priscilla en Aquila de zaak draaiende.

Toen Paulus later vanuit Efeze aan de Korintheïers schreef, was er verdeeldheid in de gemeente, omdat sommigen Apollos beter mochten dan Paulus. Paulus had de gemeente gesticht en daar achttien maanden gediend. Maar Paulus was nu weg, en Apollos kwam met de aanbeveling van Priscilla en Aquila en diende in de gemeente. Er wordt ons verteld dat hij een welsprekend man was. Sommigen moeten door zijn welsprekendheid tot de gedachte zijn gekomen dat hij een indrukwekkender leider was. Niet dat hij zich verzette tegen iets wat Paulus had gezegd, maar hij was indrukwekkender als leider.

Wanneer je 2 Korinthe leest, merk je dat er in Korinthe mensen waren die niet onder de indruk waren van Paulus' welsprekendheid. Ze zeiden dat hij in zijn spreken en voorkomen verachtelijk was. Ze zeiden dat zijn brieven gewichtig en gezaghebbend waren, maar dat hij persoonlijk verachtelijk en zwak was. Zijn spreken maakte geen indruk. Paulus kon krachtige brieven schrijven, maar als redenaar maakte hij blijkbaar geen indruk. Apollos wel.

Sommigen besloten:

Ik hoor bij Apollos.

‘Ik denk dat hij mijn man is.’ Anderen waren trouwer aan Paulus: ‘Hij is de stichter.’

Ik hoor bij Paulus.

Anderen zeiden blijkbaar: ‘Als we dan toch deze leraren gaan volgen, is Petrus in Jeruzalem de voornaamste man die Jezus daar met de leiding heeft achtergelaten. Ik ga bij hem horen.’

Dus wanneer Paulus aan de Korintheërs schrijft, is er deze verdeeldheid.

Sommigen zeggen:

Ik hoor bij Paulus.

Sommigen:

Ik hoor bij Apollos.

Sommigen:

Ik hoor bij Kefas.

Dat wil zeggen: Petrus. En sommigen zeiden:

Ik hoor bij Christus.

Paulus corrigeert hen natuurlijk. Ze zijn allemaal van Christus. Geen van hen is van Paulus, Apollos of Kefas. Hij zegt dat Paulus niet voor hen gestorven is en dat ze niet in de naam van Paulus gedoopt zijn, en zeker ook niet in die van Apollos of Kefas.

We zien dat het feit dat Apollos op dit moment naar Korinthe ging, geen onverdeelde zegen was. Hij was een zegen. Hij weerlegde de Joden inderdaad openlijk en liet vanuit de Schriften zien dat Jezus de Christus was. Maar omdat de gemeente in Korinthe onvolwassen was, hadden de mensen de neiging partij te kiezen voor hun eigen helden. Apollos was daar tenslotte en Paulus niet, dus sommigen mochten Apollos liever. Ze zeiden: 'Ik mag deze man liever dan Paulus.' Anderen begonnen te denken: 'Dat is een beetje ontrouw. Ik ben van Paulus. Ik blijf bij Paulus.'

Maar Paulus zei: 'Apollos en ik zitten in hetzelfde team.' Hij zegt:

Ik heb geplant, Apollos heeft begoten, maar God heeft laten groeien.

1 KORINTHE 3:6

Hij zei:

Overeenkomstig de genade van God die mij gegeven is, heb ik als een wijs bouwmeester het fundament gelegd en een ander bouwt daarop. Ieder dient er echter op toe te zien hoe hij daarop bouwt.

1 KORINTHE 3:10

Paulus moet ingaan op deze reactie van de Korintheërs op Apollos. Over die reactie lezen we niet in Handelingen, maar wel in wat Paulus later aan de Korintheërs schreef.

19

Paulus ontmoet twaalf discipelen in Efeze

Op dit punt van Paulus' derde zendingsreis zal hij niet zozeer gemeenten gaan stichten. Hij zal groepen bezoeken die al gesticht zijn. Terwijl hij in Efeze is, sticht hij wel enkele gemeenten. Hij brengt bijna drie jaar in Efeze door. Er wordt ons verteld dat in die tijd heel Asia, wat overeenkomt met het hele huidige Turkije, werd

geëvangelizeerd. Zijn bediening in Efeze begint wanneer hij daar aankomt en, blijkbaar nog voordat hij weer contact legt met Priscilla en Aquila, enkele mannen aantreft die, zo lijkt het, onder de invloed van Apollos hadden gestaan.

Onder de invloed van Apollos. Net zoals Priscilla en Aquila Apollos moesten bijpraten over enkele ontbrekende stukken, moest Paulus dat bij deze mannen doen. We kunnen dat verhaal eigenlijk net zo goed bekijken. Het staat in hoofdstuk 19, vers 1 tot en met 7.

En het gebeurde terwijl Apollos in Korinthe was, dat Paulus, die de hogergelegen delen van het land doorgetrokken was, in Efeze kwam. Hij trof daar enige discipelen aan en zei tegen hen: Hebt u de Heilige Geest ontvangen toen u tot geloof kwam? En zij zeiden tegen hem: Wij hebben niet eens gehoord dat er een Heilige Geest is. En hij zei tegen hen: Waarmee bent u dan gedoopt? En zij zeiden: Met de doop van Johannes. Maar Paulus zei: Johannes doopte wel een doop van bekering, maar hij zei ook tegen het volk dat zij moesten geloven in Hem Die na hem kwam, dat is in Christus Jezus, en nadat zij dat gehoord hadden, werden zij gedoopt in de Naam van de Heere Jezus. En nadat Paulus hun de handen opgelegd had, kwam de Heilige Geest op hen; en zij spraken in vreemde talen en profeteerden. En het waren bij elkaar ongeveer twaalf mannen.

HANDELINGEN 19:1-7

20

De onvolledige kennis van de discipelen

Ook hier wordt ons niet verteld waar deze mensen hadden geleerd wat ze wisten en waarom ze niet méér wisten. Ze waren duidelijk niet tot bekering gekomen onder invloed van Priscilla en Aquila, anders zouden ze meer hebben geweten dan alleen van de doop van Johannes. Priscilla en Aquila zouden er beslist prioriteit aan hebben

gegeven hen te onderwijzen. Dat deden ze immers ook toen ze Apollos ontmoetten en hij niet meer wist dan van de doop van Johannes. Ze lieten hem niet in onwetendheid. Ze zouden deze mensen beslist ook niet in onwetendheid hebben gelaten.

Toch hadden deze mensen over Johannes gehoord en worden ze discipelen genoemd. Betekent dit dat ze discipelen van Johannes de Doper waren? Dat zou kunnen, want in de evangeliën worden mensen aangeduid als discipelen van Johannes de Doper, als discipelen van Johannes. Of waren ze in een bepaalde zin christelijke discipelen? Over het algemeen verwijst het woord ‘discipelen’ zonder nadere aanduiding in het boek Handelingen naar christenen. Het is dus niet helemaal duidelijk waar deze mensen stonden, maar ze wisten niet wat ze over Jezus hadden moeten weten. Misschien wisten ze dat er een Jezus was, maar ze wisten niet dat er een Heilige Geest was.

De uitspraak dat ze niet wisten dat er een Heilige Geest was, betekent waarschijnlijk niet dat ze niet wisten dat er volgens de Joodse theologie zoiets als de Heilige Geest bestaat. Blijkbaar wisten ze niet dat de Heilige Geest inmiddels gegeven was, want Paulus vroeg:

Hebben jullie de Heilige Geest ontvangen?

Ze zeiden:

Daar hadden we nog nooit van gehoord.

21

Het ontvangen van de Heilige Geest

Dit vertelt ons misschien iets over wat Apollos wel en niet wist. Het kan zijn dat Apollos, zoals ik al zei, niet wist dat de Heilige Geest gegeven was, en dat is een heel wezenlijk punt. Christen zijn betekent niet dat je alleen maar leerstellingen over Jezus aanvaardt. Het betekent dat je Jezus ervaart door wedergeboorte, doordat je opnieuw geboren wordt, doordat de Heilige Geest van Christus in je komt wonen. Zo ken je Hem vanbinnen, en niet alleen als een van buitenaf aangereikte verzameling stellingen waarin je gelooft.

Apollos was machtig in het Woord en kende de Schriften. Maar het lijkt erop dat hij niets wist van de vervulling met de Heilige Geest. Ik geloof dat deze mensen waarschijnlijk door Apollos gedoopt waren met de doop van Johannes, en dat zij het evenmin wisten.

Bij de christelijke doop worden mensen gedoopt in de Naam van Jezus. Daarna werden hun, zoals we in deze passage zien, de handen opgelegd en werden ze vervuld met de Geest. Dat was de normale gang van zaken. Het gebeurde niet altijd. Filippus had dat in Samaria natuurlijk niet allemaal gedaan, en blijkbaar had Apollos dat ook niet gedaan.

Toen Paulus deze mensen ontmoette, kon hij zien dat ze in een bepaalde zin discipelen waren. Ze volgden iets wat op de een of andere manier verband hield met de beweging waarvan hij deel uitmaakte, maar over één bepaald punt waren ze erg onwetend. Blijkbaar merkte hij dat ze de Heilige Geest niet leken te hebben.

Hoe zou hij dat hebben gemerkt? Was het omdat zij niet in talen spraken en hij wel? Ik betwijfel of hij veel tijd besteedde aan het spreken in talen waar andere mensen bij waren. In 1 Korinthe 14 zegt hij dat hij meer in talen spreekt dan zij allemaal, maar in de openbare samenkomst doet hij dat niet. Paulus moet min of meer privé in talen hebben gesproken, en hij zou niet per se hebben verwacht dat deze mensen in zijn aanwezigheid in talen zouden spreken. Ik betwijfel of dat het teken was.

Ik heb het gevoel dat hij eenvoudig kon aanvoelen dat deze mensen op de goede weg waren, maar dat er iets wezenlijks ontbrak in hun ervaring met God. Ze leken de vrucht van de Geest niet te hebben. Ze leken niet geestelijk te zijn. Misschien waren ze in hun overtuigingen eenvoudig wettisch en religieus.

Hoe dan ook, wat hij ook in hen zag, het bracht hem ertoe te vragen:

Hebben jullie de Heilige Geest ontvangen toen jullie tot geloof kwamen?

In de gedachtegang van Paulus zou het vreemd zijn als ze Hem niet hadden ontvangen, want dat is wat normaal gesproken gebeurt. Was dat bij jullie niet gebeurd? En ze zeiden:

Nee, daar hebben we nog nooit van gehoord.

22

Johannesdoop en christelijke doop

Dus geeft hij hun onderricht, omdat ze zeiden dat ze de doop van Johannes kenden. In vers 4 zei hij:

Maar Paulus zei: Johannes doopte wel een doop van bekering, maar hij zei ook tegen het volk dat zij moesten geloven in Hem Die na hem kwam, dat is in Christus Jezus,

HANDELINGEN 19:4

De doop van Johannes geeft eenvoudig aan dat je je bekeert. Die geeft niet aan dat je wedergeboren wordt tot een nieuw leven. Die wordt niet gezien als een begrafenis en een opstanding tot het leven van Christus. De doop van Johannes had dus niet dezelfde betekenis als de christelijke doop. Ze hadden zich bekeerd en waren gedoopt. Ze hadden gehoorzaamd aan wat ze wisten en gehandeld naar het licht dat hun gegeven was, maar er was meer dat ze niet wisten. Paulus zei dat Johannes de mensen vertelde dat ze moesten geloven in Hem Die na hem zou komen, dat wil zeggen in Christus Jezus. Hoeveel ze over Jezus wisten, weten we niet, maar Paulus lijkt Jezus op dit punt als een onbekende voor hen te introduceren. Ze worden discipelen genoemd en ze leken misschien sterk op de discipelen vóór Pinksteren. Toen Petrus, Jakobus, Johannes en de andere discipelen met Jezus rondtrokken, waren ze gedoopt met de doop van Johannes. Ze waren Jezus gehoorzaam. Ze geloofden in Jezus, maar ze hadden Zijn Geest niet ontvangen. Zijn dood en opstanding waren hun nog onbekend. Ze hadden de uitstorting van de Geest niet meegemaakt.

Deze mensen wisten misschien wel iets over Jezus. Toen Paulus zei dat Johannes de mensen had verteld dat ze in deze Jezus moesten geloven, was het voor hen misschien nieuws dat Johannes wilde dat ze niet aan hem dachten, maar in plaats daarvan aan Jezus. Ik weet het niet. Er wordt in deze passage veel niet uitgelegd, en commentatoren weten het eigenlijk ook niet. Het is duidelijk dat er in ieder tijdperk mensen aan de rand van de christelijke gemeenschap zijn die dit of dat gebrek in hun

geloof of kennis hebben. Deze mensen hadden een of ander gebrek, en Paulus zette hen op het rechte spoor. Toen ze dat hoorden, werden ze in water gedoopt in de Naam van Jezus.

23

Dopen in de naam van Jezus

Ik heb hier tot nu toe geen opmerkingen over gemaakt, maar dat had ik waarschijnlijk wel moeten doen, want we hebben veel mensen gedoopt zien worden. Helemaal aan het begin, in Handelingen 2 vers 38, zeiden de mensen:

En Petrus zei tegen hen: Bekeer u en laat ieder van u gedoopt worden in de Naam van Jezus Christus, tot vergeving van de zonden; en u zult de gave van de Heilige Geest ontvangen.

HANDELINGEN 2:38

Petrus zei:

Kom tot inkeer en laat je allemaal dopen in de naam van Jezus Christus, zodat je zonden worden vergeven, en dan zul je de Heilige Geest als geschenk ontvangen.

Later zien we dat de bekeerlingen van Filippus de Heilige Geest niet hadden ontvangen. Er staat dat de Heilige Geest nog op niemand van hen was gevallen, maar dat ze alleen gedoopt waren in de Naam van Jezus. Nu zien we dat er, wanneer deze mensen opnieuw gedoopt worden, specifiek staat dat ze gedoopt worden in de Naam van de Heere Jezus. De doop in de Bijbel is in de Naam van Jezus.

Aan de andere kant zei Jezus, toen Hij in Mattheüs 28 vers 19 de opdracht gaf om te dopen:

Ga dan heen, onderwijs al de volken, hen dopend in de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest, hun lerend alles wat Ik u geboden heb, in acht te nemen.

MATTHEÛS 28:19

De meeste christenen zijn gedoopt in de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Ik ook. Ik denk dat dit de meest normale praktijk is. Maar nergens in het boek Handelingen lezen we dat iemand met die formule wordt gedoopt. Ze worden altijd gedoopt in de Naam van Jezus.

Daarom zijn er mensen die geloven dat het verkeerd is om gedoopt te worden in de Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, en dat het de apostolische praktijk is om alleen in de Naam van Jezus gedoopt te worden. Wij noemen hen soms Jezus-alleen-aanhangers. Dit zijn de Verenigde Pinkstergelovigen. Zij geloven dat je alleen in de Naam van Jezus moet dopen en dat je niet op de juiste manier gedoopt bent als je in de Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest gedoopt bent. Je moet dan opnieuw gedoopt worden in de Naam van Jezus.

Ik denk echter dat daarmee verkeerd wordt opgevat hoe de gegevens begrepen moeten worden. Het is waar dat Jezus zei dat er gedoopt moest worden in de Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Het woord Naam staat in het enkelvoud. Hij zei niet: in de namen van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Hij zei: de Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Ik geloof dat dit de Naam van Jezus is. In Kolossenzen 2 vers 9 zei Paulus over Jezus:

Want in Hem woont heel de volheid van de Godheid lichamelijk.

KOLOSSENZEN 2:9

De Naam van Jezus omvat de hele Godheid, lichamelijk aanwezig en mens geworden in Christus. Ik denk dat de apostelen dat begrepen. Ik denk dat ze Jezus gehoorzaamden. Ze doopten in de Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, en dat was de Naam van Jezus.

Dat zou betekenen dat het niet uitmaakt welke term er wordt gebruikt. Het is dezelfde persoon. Het belangrijkste is niet de formule, maar de persoon in Wie je gedoopt wordt. Je wordt in Christus ingelijfd. Ik zou denken dat ieder synoniem voor Christus aanvaardbaar is en dat dit niet verkeerd is, want soms luidt de uitdrukking in het boek Handelingen „in de Naam van Jezus Christus”. In Handelingen 19:5 luidt die:

„in de Naam van de Heere Jezus”.

Dat is een iets andere formule. ‘Jezus Christus’ is niet dezelfde formulering als ‘de Heere Jezus’, maar het is dezelfde persoon. De formule is niet zo belangrijk als de persoon. Als de Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest een andere verwijzing naar de Naam van Christus is, dan maakt het niet uit welke formule wordt gebruikt. Het is dezelfde doop.

Dan staat er dat Paulus hun de handen oplegde, en toen dat gebeurde, kwam de Geest over hen.

Het lijkt er dus op dat dit de normale manier was om mensen tot Christus te leiden: je vertelt hun het Evangelie; wanneer ze ermee instemmen dat ze deel willen hebben aan Christus, doop je hen in water; daarna worden hun de handen opgelegd en worden ze vervuld met de Geest. Sommige van deze elementen werden bijvoorbeeld door Filippus niet in praktijk gebracht. Maar het feit dat Paulus dit deed, wijst er niet op dat hij iets nieuws deed. Hij bracht deze mensen eenvoudig door dezelfde inwijding in dezelfde kudde als alle andere christenen. Hij vond het vreemd dat ze de Heilige Geest niet hadden ontvangen toen ze werden gedoopt, toen ze tot geloof kwamen. Het lijkt er dus op dat dit normaal gesproken werd gedaan: je doopt iemand in water en legt hem daarna de handen op, zodat hij vervuld wordt met de Geest. Er kan niet worden bewezen dat dit altijd werd gedaan, want het boek Handelingen vermeldt niet elk geval. Maar Paulus deed het in dit geval om deze mensen van een gebrekkige christelijke ervaring naar een normale ervaring te brengen. Dat wijst erop dat hij deed wat normaal gesproken werd gedaan.

24

Kinderdoop, herdoop en de wederdopers

In de zestiende eeuw, tijdens de Reformatie, was er binnen de kerk een grote controverse tussen enerzijds de reformatoren en anderzijds degenen die men de wederdopers noemde. Toen de wederdopers de Schriften onderzochten, konden ze geen bewijs voor de kinderdoop vinden. Toch was in de voorafgaande duizend jaar iedereen in Europa als baby gedoopt. De Rooms-Katholieke Kerk doopte baby's. En

omdat zij duizend jaar lang Europa beheerste, was iedereen in Europa lid van de Katholieke Kerk en als baby gedoopt. De protestantse reformatoren waren ook als baby gedoopt en bleven binnen hun gereformeerde bewegingen baby's dopen.

Een van die reformatoren was Zwingli. Hij had een groep studenten in Zürich, in Zwitserland. Hij gaf hun Grieks en ze lazen het Griekse Nieuwe Testament. Ze lazen het Grieks en zeiden: 'We zien hier niets over het dopen van baby's. Iedereen in de Bijbel werd gedoopt nadat hij tot geloof was gekomen.' Hierdoor ontstond een beweging die door haar critici de wederdopers werd genoemd, wat 'opnieuw gedoopt' betekent. Iedereen was als baby gedoopt, maar sommigen van deze mensen werden als gelovigen opnieuw gedoopt.

Dit was destijds zo omstreden dat de reformatoren en de rooms-katholieken gezamenlijk deze mensen ter dood brachten. De reformatoren verdrongen hen. De katholieken verbrandden hen op de brandstapel. Veel mensen uit deze groep lieten zich martelen, om geen andere reden dan dat ze vonden dat ze opnieuw gedoopt moesten worden. Ze geloofden namelijk niet dat hun kinderdoop een geldige Bijbelse doop was geweest. Het lijkt iets waarover geen controverse zou hoeven bestaan, maar het was zeer omstreden. Het werd als ketters beschouwd.

Natuurlijk zijn er tegenwoordig veel evangelischen die geen baby's dopen, hoewel sommigen het nog steeds doen. Het is nog altijd omstreden. Van tijd tot tijd komt iemand die als baby is gedoopt later tot geloof. Zo iemand voelt dan dat hij gedoopt wil worden en vraagt zich af of hij opnieuw gedoopt moet worden. Ik denk dat velen eenvoudig zouden zeggen: 'Ik ben als baby gedoopt. We zullen dat gewoon als mijn doop laten gelden. Hoewel ik toen geen gelovige was, ben ik dat nu wel. Maar ik ben toen gedoopt, dus het is gebeurd. Eén keer en klaar.'

Dit verhaal lijkt erop te wijzen dat deze mensen opnieuw werden gedoopt toen ze beseften dat hun oorspronkelijke doop geen authentieke christelijke doop was. Ze zeiden niet eenvoudig: 'Nu we gelovigen zijn, zullen we onze eerdere doop als onze christelijke doop laten gelden.' Ze werden opnieuw gedoopt.

Ik ben hier niet om kwesties rond de kinderdoop en de herdoop te beslechten. Ik zeg dat er in de Schrift wel een precedent is voor iemand die als gelovige opnieuw wordt gedoopt, als die persoon tot de conclusie is gekomen dat zijn doop als baby geen

normale christelijke doop was omdat hij destijds geen gelovige was. Dat de wederdopers zich opnieuw lieten dopen, was in overeenstemming met dit precedent. Toch lieten velen van hen zich daarvoor martelen.

Hoewel veel groepen die niet tot de oorspronkelijke wederdopers behoren tegenwoordig alleen gelovigen dopen, bestaan er nog steeds enkele groepen van de oorspronkelijke wederdopers. Dat zijn de Amish, de mennonieten en de hutterieten. Dat zijn de drie groepen die de hedendaagse opvolgers van de wederdopers zijn. Maar baptisten en veel andere groepen volgen die praktijk tegenwoordig ook.

Paulus doopte hen inderdaad opnieuw toen ze behouden werden. Dat zou leerzaam kunnen zijn voor mensen die met vragen rondlopen over zo'n beslissing. We gaan verder met de bediening van Paulus in Efeze.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Handelingen 18:1-2
- Handelingen 18:3
- Handelingen 18:4
- Handelingen 18:6
- Handelingen 13:46
- Handelingen 18:7
- Handelingen 18:8
- 1 Korinthe 1:14
- 1 Korinthe 1:16
- 1 Korinthe 1:17
- Handelingen 18:9-10
- 1 Thessalonicenzen 4:13-17
- 2 Thessalonicenzen 2:3
- Handelingen 18:12
- Handelingen 18:13
- Handelingen 18:14-15

- Handelingen 18:16-17
- Handelingen 18:18
- 1 Korinthe 11:14
- 1 Korinthe 11:16
- Handelingen 18:19
- Handelingen 18:20-21
- Handelingen 18:22
- Handelingen 18:23
- Handelingen 18:24
- Handelingen 18:24-25
- Handelingen 18:26-27
- Handelingen 18:28
- Johannes 1:29
- 1 Korinthe 3:6
- 1 Korinthe 3:10
- Handelingen 19:1-7
- Handelingen 19:4
- Handelingen 2:38
- Mattheüs 28:19
- Kolossenzen 2:9

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.